

RIKSADVOKATEN

Statsadvokatene
Politimestrene

REF.:

VÅR REF.:

2019/01332-174
IWI001/JIR001

DATO:

30.06.2020

KONSEKVENSER FOR PÅTALEMYNDIGHETENS BEHANDLING AV NAV - SAKER SOM FØLGE AV HØYESTERETTS BEHANDLING AV SAK 20 - 046393STR- HRET OG BORGARTING LAGMANNSRETTS BEHANDLING AV SAK 19-159381AST-BORG/03

1 Innledning

Det vises til riksadvokatens brev 30. og 31. oktober 2019 og setteriksadvokatens brev 27. november og 17. desember s.å. samt 31. januar d.å. I disse brevene er det gitt direktiv om behandlingen av saker om bedrageri ved mottak av kontantytelser under sykdom (arbeidsavklaringspenger, sykepenger mm) og andre trygdeytelser (dagpenger) som kan være berørt av rettsanvendelsesfeil. På bakgrunn av Høyesteretts beslutning i sak 20-0046393STR-HRET, og andre inntrufne omstendigheter, må disse direktivene suppleres og endres på sentrale punkter.

2 Kontantytelser ved sykdom (arbeidsavklaringspenger, sykepenger m.m.)

2.1 Tidligere direktiv

I de nevnte brevene er det lagt til grunn at EUs trygdeforordning 883/2004 artikkel 21, som trådte i kraft 1. juni 2012, er til hinder for å opprettholde et krav om opphold i Norge som vilkår for mottak av kontantytelser under sykdom. En EØS-borgers mottak av slik stønad ved opphold i en annen EØS-stat etter 1. juni 2012 er altså ikke "uberettiget", og NAV er ikke påført noe "tap". Dette er også lagt til grunn av Trygderetten og regjeringens granskingsutvalg (Granskingsutvalget) i første delutredning. NAV har lagt det samme til grunn og omgjort sine vedtak om tilbakekreving for så vidt gjelder tiden etter 1. juni 2012, tilbakebetalt stønaden for denne perioden og trukket anmeldelsene.

Videre har setteriksadvokaten, i samsvar med Granskingsutvalgets flertall, lagt til grunn at det er uklart om den eldre trygdeforordning 1408/71, som gjaldt til 31. mai 2012, er til hinder for å opprettholde et krav om opphold i Norge som vilkår for mottak av slike ytelser. Setteriksadvokaten har derfor ment at dette er et spørsmål som bør søkes rettslig avklart etter at det er innhentet en rådgivende uttalelse fra EFTA-domstolen. NAV har inntatt et tilsvarende standpunkt, og derfor holdt det åpent om det på et senere tidspunkt kan bli grunnlag for å omgjøre vedtak om tilbakekreving for tiden før 1. juni 2012.

På dette grunnlag er det vurdert gjenåpning av i overkant av 80 saker med rettskraftig dom. Sakene gjelder enten mottak av stønad etter 1. juni 2012, eller mottak av stønad både før og etter 1. juni 2012. Vilårene for å begjære gjenåpning til gunst for domfelte er så langt vurdert å være tilstede i 55 av sakene. Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker (Gjenopptakelseskommissjonen) har på nåværende tidspunkt behandlet og gjenåpnet 17 saker.

I riksadvokatens brev 30. oktober 2019 ble det gitt pålegg om at saker uten dom som var berørt av rettsanvendelsesfeilen, skulle identifiseres, gjennomgå og at forholdene som var berørt av rettsanvendelsesfeilen skulle henlegges som "intet straffbart forhold bevist". Det ble presisert at saker avgjort med forelegg skulle oppheves og henlegges, og at henleggelse etter bevisets stilling skulle endres til intet straffbart forhold. Disse retningslinjene ble gjentatt i setteriksadvokatens brev av 17. desember 2019 og 31. januar d.å.

Saker uten rettskraftig dom som er til behandling i domstolene har ikke vært eksplisitt nevnt i riksadvokaten og setteriksadvokatens tidligere brev. Det følger forutsetningsvis av de direktiv som er gitt at slike saker skulle trekkes og henlegges, eventuelt ankes til tiltaltes gunst.

2.2 Nye direktiv

En av de 17 gjenåpnede sakene er nå til behandling i Høyesterett (sak 20-046393STR-HRET). I denne saken har Høyesterett tatt til følge setteriksadvokatens anmodning om å innhente rådgivende uttalelse fra EFTA-domstolen. Høyesterett har besluttet og senest fastholdt 25. juni d.å. at EFTA-domstolen skal forelegges rettstilstanden både før og etter 1. juni 2012 for rådgivende uttalelse. En rådgivende uttalelse fra EFTA-domstolen og avklarende avgjørelse fra Høyesterett forventes å ville foreligge innen 9-12 måneder. Tilsvarende foreleggelse antas også å bli sendt i en sak som er til ankebehandling ved Borgarting lagmannsrett (sak 19-113278AST-BORG/03)

Gjenopptakelseskommissjonen har uttalt at de ønsker å avvete Høyesteretts avgjørelse før de tar ytterligere saker med begjæring om gjenåpning til behandling.

Høyesteretts beslutning får store konsekvenser for påtalemyndighetens videre arbeide med sakene. Alle relevante saker må som utgangspunkt stilles i bero på det stadiet de nå befinner seg inntil det foreligger en avklarende avgjørelse i Høyesterett. Der sakene er henvist til ny domstolsbehandling av Gjenopptakelseskommissjonen må domstolene anmodes om berostillelse og de involverte varsles.

I de følgende gis nærmere føringer for den videre oppfølging av de ulike sakskategoriene;

a) saker med rettskraftig dom:

- saker hvor Gjenopptakelseskommissjonen har besluttet gjenåpning:

- Disse 17 sakene er i og med gjenåpningen sendt til behandling i domstolene. Lokal statsadvokat har allerede eller vil innen kort tid få tilbakeført sitt eierskap til sakene (nevnte sak i Høyesterett håndteres av setteriksadvokaten). Lokal statsadvokat må anmode domstolene om berostillelse og varsle domfelte, forsvarer og eventuelt andre.
- saker hvor påtalemyndigheten har begjært gjenåpning:
 - Disse sakene ligger til behandling hos Gjenopptakelseskommisjonen. Koordinerende statsadvokater eller setteriksadvokaten vil varsle kommisjonen, domfelte og forsvarer om berostillelse.
- saker som det ligger an til at påtalemyndigheten vil begjære gjenåpning av:
 - Disse sakene er til behandling hos setteriksadvokaten. Koordinerende statsadvokater eller setteriksadvokaten vil varsle domfelte og forsvarer om berostillelse.

b) saker uten rettskraftig dom

- saker som er til behandling i domstolene:
 - Ansvarlig påtalemyndighet må anmode domstolen om utsettelse eller berostillelse, og varsle tiltalte og forsvarer.
- saker på etterforsknings- eller påtalestadiet.
 - Etterforskning og påtalebehandling avvendes inntil rettslig avklaring foreligger. Tidskritiske etterforskingsskritt må eventuelt foretas.

2.3 Saker hvor det ikke er grunnlag for at påtalemyndigheten begjærer gjenåpning

Vilkårene for gjenåpning anses ikke å være tilstede i 27 av de i overkant av 80 sakene som koordinerende statsadvokater og setteriksadvokaten til nå har vurdert for gjenåpning. Noen av disse sakene er allerede tilbakeført til lokalt statsadvokatembete, mens man i øvrige har avvventet Høyesteretts beslutning om foreleggelse. Disse vil nå bli returnert lokal statsadvokat. Det er lokal statsadvokat som har ansvar for underretning til domfelte og forsvarer. I de tilfeller der den domfelte tidligere i gjenåpningsprosessen har fått informasjon (i brev eller møte) som har gitt en forventning om at påtalemyndigheten vil begjære saken gjenåpnet, er det viktig at underretningen om setteriksadvokatens beslutning skjer på en adekvat måte. Det samme gjelder i de saker hvor setteriksadvokaten, basert på en bred helhetsvurdering eksplisitt har gitt uttrykk for at det bør være opp til domfelte å avgjøre om det skal begjæres gjenåpning.

3 Andre trygdeytelser (dagpenger)

3.1 Tidligere direktiv

I riksadvokatens brev av 31. oktober 2019 til statsadvokatene og politimestrene er det angitt at alle anmeldelser fra NAV Kontroll knyttet til trygdeytelser og utenlandsopphold i EU/EØS-området midlertidig skulle stilles i bero. Setteriksadvokaten har vist til og opprettholdt dette i brev av 27. november s.å. og 31. januar d.å. Saker med dagpenger er i denne sammenheng særlig aktuelle.

3.2 Nye direktiv

I ankesak ved Borgarting lagmannsrett (sak 19-159381AST-BORG/03) vedrørende dagpenger er det, etter anmodning fra påtalemyndigheten, besluttet at det også i denne saken bør innhentes rådgivende uttalelse fra EFTA-domstolen om retten til trygdeytelsen ved opphold i EU/EØS-området. Etter setteriksadvokatens oppfatning hefter det ikke noen tilsvarende rettsanvendelsesfeil som ved arbeidsavklaringspenger ved de dommer som gjelder bedrageri på grunn av mottak av dagpenger under utenlandsopphold innenfor EU/EØS-området, hverken før eller etter 1. juni 2012. Det er imidlertid fra forsvarer gitt uttrykk for et annet syn, og også på dette området oppfattes EØS-retten som noe uoversiktlig. En nærmere avklaring kan bare oppnås gjennom domstolene og da fortrinnsvis etter at det er innhentet tolkningsuttalelser fra EFTA-domstolen om hvordan EØS-retten skal forstås. Alle pågående saker knyttet til dagpenger m.m. og opphold i EU/EØS-området skal derfor fortsatt stilles i bero på det stadiet av straffeforfølgningen de nå befinner seg. Dette gjelder også saker avgjort med rettskraftig dom eller endelig påtalevedtak. Etterforskningskritt som er tidskritiske bør imidlertid vurderes gjennomført.

4 Koordinerende statsadvokater

Oppfølgingsansvaret for den enkelte sak ligger hos de lokale statsadvokatembetene for de saker hvor eierskapet er eller blir tilbakeført i tråd med direktivene i punkt 2.2 og 2.3. Dette vil i første omgang gjelde de 17 sakene som er gjenåpnet, jf. punkt 2.2 nr. 1, og de sakene hvor setteriksadvokaten har besluttet at saken ikke skal begjæres gjenåpnet, jf. punkt 2.3.

Ved spørsmål som gjelder saksbehandlingen, kan statsadvokat Jan-Inge Wensell Raanes eller kst. statsadvokat Silje Alsaker Solheim ved Hordaland, Sogn og Fjordane statsadvokatembeter (telefon 55 54 80 00) kontaktes av de lokale statsadvokatembetene og politidistriktene.

Henry John Mæland
setteriksadvokat
(sign)

undertegnet i hans fravær

Ingrid Wirum
(sign)